

**QORTI CIVILI
PRIM' AWLA**

**ONOR. IMHALLEF
TONIO MALLIA**

Seduta tal-5 ta' Lulju, 2007

Citazzjoni Numru. 723/2005

**Annie mart Lino Ferrito, Doris mart Anthony Mifsud,
Carmen mart Carmel Dimech, Odette Abela u George
Abela**

vs

**Josephine mart Alfred Cassar, Pia Grima, Natasha
Cassar, Omar Cassar, Warren Zarb, Alfred Cassar u l-
Avukat Dottor Michelle Tabone fil-kwalita` taghha ta`
Ekonomu ta` Monsinjur Arcisqof ghan-nom u fl-
interess tal-Cassa Pia Amministrazzjoni tal-Kurja
Arciveskovili kif ukoll ghan-nom u fl-interess ta` Villa
Monsinjur Gonzi tas-Siggiewi**

Il-Qorti:

Rat ic-citazzjoni pprezentata mill-atturi fit-8 ta` Awissu,
2005, li in forza taghha wara li ppremettew illi:

Nazzareno Abela bin il-mejtin Giuseppe u Anna nee` Falzon, imwieled Hal-Qormi u li kien joqghod Santa Venera b`karta ta` l-identita` numru 230026(M) jigi missier l-atturi u l-konvenuta Josephine mart Alfred Cassar.

Nazzareno Abela miet fis-27 ta` April, 2004 (Dok. A).

Mir-ricerki maghmula fir-Registru Pubbliku (Dok B) irrizulta illi hu ghamel is-segweni testmenti pubblici;

(a) Testment unica charta flimkien ma` martu Ludgarda datat 16 ta` Gunju, 1995 fl-atti tan-Nutar Dottor George Bonello Dupius (Dok T1); f`liema testament huwa rrevoka, annulla u hassar kull testament li setgha ghamel qabel.

(b) Testment pubbliku datat 12 ta` Mejju, 1999 fl-atti tan-Nutar Dottor Hugh Grima Dok T2;

(c) Testment pubbliku datat 26 ta` Awissu, 1999 fl-atti tan-Nutar Dottor Hugh Grima Dok. T3.

Mir-ricerki (Dok C) fil-Qorti Civili – (Sezzjoni ta` Gurisdizzjoni Volontarja) rrizulta illi Nazzareno Abela ghamel is-segweni testmenti sigrieti:

(d) Testment sigriet ippresentat minn Nutar Hugh Grima fl-erbatax (14) ta` Gunju, 2000 (Dok T4);

(e) Testment sigriet ippresentat minn Nutar Hugh Grima fit-tmienja (8) ta` Frar, 2001 (Dok T5);

(f) Testment sigriet ippresentat minn Nutar Hugh Grima fit-tmienja u ghoxrin (28) ta` Dicembru, 2001 (Dok T6);

(g) Testment sigriet ippresentat minn Nutar Hugh Grima fis-sittax (16) ta` Settembru, 2002 (Dok T7); u

(h) Testment sigriet ippresentat minn Nutar Hugh Grima fit-tlieta (3) ta` Dicembru, 2002 (Dok T8).

Nazzareno Abela ma kienx jaf jaqra u jikteb.

A tenur ta` l-artikolu 663 tal-Kodici Civili "Dawk li ma jafux jew ma jistghux jaqraw u jiktbu, ma jistghux jaghmlu ebda disposizzjoni b`testament sigriet minghajr l-ghajnuna ta` imhallef jew magistrat".

Nazzareno Abela ghamel l-imsemmija hames testmenti sigrieti tieghu minghajr l-ghajnuna ta` mhallef jew magistrat u ghalhekk l-istess testmenti huma nulli; dan anki kif espressament jipprovdi l-artikolu 672 ta` l-istess Kodici Civili.

L-atturi u l-konvenuti gew nominati werrieta, legatarji u/jew prelegatarji fl-imsemmija hames testmenti ta` Nazzareno Abela.

Talbu lill-konvenuti jghidu ghaliex din l-Onorabbli Qorti m`ghandhiex:

1. Jigi dikjarat u deciz illi Nazzareno Abela ma kienx jaf jaqra u jikteb u li hu ghamel il-hames testmenti sigrieti (Dok T4, T5, T6, T7 u T8) elenkati fic-certifikat rilaxxat mill-Onorabbli Qorti Civili – (Sezzjoni ta` Gurisdizzjoni Volontarja) (Dok C) minghajr l-ghajnuna ta` mhallef jew magistrat.

2. Jigi per konegwenza dikjarat u deciz illi l-imsemmija hames testmenti sigrieti tieghu huma nulli u bla effett.

3. Jigi dikjarat u deciz illi ghalhekk is-successjoni ta` Nazzareno Abela hija regolata bl-imsemmija tlett testmenti pubblici tieghu tas-16 ta Gunju, 1995 (atti Nutar Dottor George Bonello Dupuis), fit-12 ta` Meju, 1999) (atti Nutar Dottor Hugh Grima) u tas-26 ta` Awissu, 1999 (atti Nutar Dottor Hugh Grima) rispettivament esebiti bhala (Dok T1, T2 u T3).

Bl-ispejjez kontra l-konvenuti illi minn issa huma ngunti in subizzjoni.

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet ta` Josephine mart Alfred Cassar, Natasha Cassar, Omar Cassar, Warren Zarb u Alfred Cassar li in forza taghha eccepew illi:

1. It-talbiet atturi huma infondati fil-fatt u fid-dritt stante, illi t-testimenti sigrieti ta` Nazzareno Abela saru skond il-ligi, kif se jigi pprovat waqt it-trattazzjoni tal-kawza *de quo* u fuq kollox jigi rilevat li mit-testamenti kollha tad-decujus tidher cara l-intenzjoni tieghi li hadd ma jipprova jinficja l-espressjoni tax-xewqa tieghu fihom kontenuta;

2. Minghajr pregudizzju ghas-suespost, ma jidher minn imkien illi n-Nutar Dr. Hugh Grima meta kien qed jipprepara, u sussegwentement pprezenta t-testamenti sigrieti tad-decujus Nazzareno Abela, kellu anki l-inqas indikazzjoni li l-istess decujus ma setax jikteb jew jaqra;

3. Inoltre, kif jista` jigi ippruvat fil-kors tat-trattazzjoni, meta id-decujus ghamel testament unica charta ma martu quddiem in-nutar Bonello Dupuis, filwaqt li gie dikjarat li l-istess martu ma kenitx taf tikteb, fir-rigward tad-decujus ma saritx dikjarazzjoni simili u dan ikompli ikabbar l-oneru li l-atturi ghandhom li jippruvaw li id-decujus ma kienx jaf jaqra u jikteb.

4. Dejjem bla pregudizzju jigi rilevat li hemm divergenza bejn it-test malti tal-artikolu 663 tal-Kodici Civili u t-test korrispondenti fl-Ingiliz. Filwaqt li t-test malti jaqra hekk: *“663. Dawk li ma jafux jew ma jistghux jaqraw u jiktbu, ma jistghu jaghmlu ebda disposizzjoni b`testment sigriet minghajr l-ghajnuna ta` Mhallel jew Magistrat”*, it-test Ingiliz jipprovdi: *“663. It shall not be lawful for any person who does not know how to, or cannot write, to make any disposition by a secret will without the assistance of a judge or magistrate”*. Is-sottomissjoni tal-eccipjenti hija li japplika t-test ingliz u kollox jindika li mhux minnu li d-decujus ma kienx jaf jikteb.

5. Salvi eccezzjonijiet ulterjuri.

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet ta` l-Avukat Dr. Michelle Tabone fil-kwalita` taghha ta` Ekonomu ta` Monsinjur

Kopja Informali ta' Sentenza

Arcisqof ghan-nom u fl-interess tal-Cassa Pia Amministrazzjoni tal-Kurja Arciveskovili kif ukoll ghan-nom u fl-interess ta` Villa Monsinjur Gonzi tas-Siggiewi li in forza taghha eccepjet illi:

1. F`dan l-istadju l-eccipjenti m`hijjex edotta mill-fatti. Madanakollu l-atturi ma jstghux jirnexxu fit-talba taghhom jekk ma jressqux provi sodisfacenti biex jeghlbu l-presunzjoni li l-firma fuq it-testamenti meritu tal-kawza huma prova li t-testatur kien jaf jaqra u jikteb.

2. Bla pregudizzju u f`kull kaz, l-eccipjenti m`ghandha qatt tigi kkundannata taghmel tajjeb ghal xi spejjez minhabba xi nuqqas ta` haddiehor.

Bl-ispejjez kontra l-atturi li huma minn issa ngunti in subizzjoni.

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet ta` Pia Grima li in forza taghha eccepjet illi:

L-posizzjoni ta` l-esponenti m`hix ser tinbidel kemm jekk it-talbiet attrici jigu milqugha u kif ukoll jekk jigu michuda u dan stante illi, effettivament, hija ma thalliet l-ebda legat jew wirt mid-decujus Nazzareno Abela u ghalhekk m`ghandhiex tbatu spejjez ta` dawn il-proceduri. In effetti l-esponenti ghandha tigi liberata mill-osservanza tal-gudizzju.

Salvi eccezzjonijiet ulterjuri.

Rat id-dikjarazzjonijiet guramentati tal-partijiet;

Rat l-affidavits prodotti bhala prova;

Semghet il-provi li ressqu l-partijiet;

Rat l-atti kollha tal-kawza u d-dokumenti esebiti;

Semghet lid-difensuri tal-partijiet;

Rat in-noti tal-osservazzjonijiet tal-partijiet;

Rat li l-kawza thalliet ghal-lum ghas-sentenza;

Ikkunsidrat;

Illi jirrizulta li Nazzareno Abela, qabel ma miet, kien ghamel tlett testmenti pubblici, wiehed fl-atti tan-Nutar George Bonello du Puis, u t-tnejn l-oħra fl-atti tan-Nutar Hugh Grima, u sussegwentement hejja hames testmenti sigrieti, lkoll bl-assistenza tan-Nutar Hugh Grima. L-atturi jallegaw li l-hames testmenti sigrieti huma milli peress li, la darba t-testatur ma kienx jaf jaqra u jikteb, dawk it-testmenti kellhom isiru bl-ghajnuna ta` imhalled jew magistrat, u la darba, saru minghajr dik l-ghajnuna, ghandhom jitqiesu nulli kif jipprovdi l-artikolu 672 tal-Kodici Civili.

L-artikolu tal-Kodici Civili li jesigi l-assistenza ta` imhalled jew magistrat hu l-artikolu 633, u hawn wiehed jinnota mil-ewwel li hemm diskrepanza bejn it-test ingliz u dak malti. It-test malti jipprovdi hekk:

“Dawk li ma jafux jew ma jistghux jaqraw u jiktbu, ma jistghu jaghmlu ebda disposizzjoni b`testment sigriet minghajr l-ghajnuna ta` Mhalled jew Magistrat”

It-test ingliz, min-naha l-oħra, ma jsemmix testaturi li ma jafux jaqraw, izda biss jirreferi ghal dawk li ma jafux jiktbu. L-artikolu, fit-test ingliz tieghu, jipprovdi hekk:

“It shall not be lawful for any person who does not know how to, or cannot write, to make any disposition by a secret will without the assistance of a judge or magistrate”.

Fuq dan il-konflitt, u meta tqies ligi inkorporata fl-istatut malti qabel il-Kostituzzjoni tal-indipendenza, il-principju kien li meta jkun hemm konflitt bejn it-test ingliz u t-test malti fil-ligi, jipprevali t-test ingliz (ara “Farrugia vs Agius”, deciza mill-Onorabbli Qorti tal-Appell fis-16 ta` Jannar, 1950).

Min-naha l-oħra, l-artikolu 8(3) tal-Att ta' l-1980, Dwar ir-Revizjoni tal-Ligijiet Statutorji, issa jipprovdi li *“jekk ikun hemm xi konflitt bejn it-test Malti u t-test Ingliz ta' xi edizzjoni riveduta, it-test Malti għandu jipprevali”*. Il-Kodici Civili huwa wiehed mil-ligijiet li l-edizzjoni riveduta tiegħu dahlet fis-seħh, u kwindi, fid-data li infethu t-testmenti in kwistjoni, it-test malti tal-ligi għandu jipprevali.

Jidher però, f'kull kaz, li, għal-finijiet tal-applikazzjoni ta' dan l-artikolu, mhux rilevanti jekk it-testatur jafx jew le jaqra, izda l-kriterju importanti hu jekk jafx jew le jikteb.

Dan johrog car minn qari tan-Noti fuq is-suggett tal-Prof. Caruana Galizia, li hu kien hejja għall-istudenti tal-ligi tal-Università. Hu jgħid (f'pagna 988) li *“a secret will may be written out either by the testator himself or by a third person, but it must be signed by the testator if he can write”*. Meta, imbagħad, jikkellem b' mod specifiku fuq l-artikolu in kwistjoni (f'pagna 990) jgħid li dak li hu importanti hija l-firma għax *“if the testator cannot write, an essential formality, viz, the signature, cannot be complied with”*; f'kaz ta' persuna li ma jafx jaqra, *“the sincerity of a will written out by a third person will depend on the honesty of the latter”*, però, għal dan irid jahseb it-testatur billi jagħzel bħala terza persuna biex jiktiblu t-testment, persuna li hu jista' jafda. Il-firma, min-naha l-oħra, hi essenzjali u jekk testatur ma jafx jikteb, allura hemm il-htiega tal-ghajjnuna ta' imhalef jew magistrat *“to ensure that the paper is not exchanged, through the testator's illiteracy, for another”*. Jekk it-testment sigriet hu debitament iffirmit, ma hemmx dan il-periklu.

Li l-iskop ta' dawn il-formalitajiet hu biex tigi assikurata l-genwinita' tad-dokument u tal-intenzjoni tat-testatur, jispjegah ukoll il-gurista Giovanni Criscuoli fil-ktieb *“Il Testamento”* (CEDAM Ediz. 1991) li f'pagna 12 jgħid hekk:

“Si legge nei libri che il rigore formale che circonda il testamento ha come fine precipuo generale quello di assicurare in modo virtualmente ottimale la corrispondenza della regola posta dal testatore al suo

effettivo volere. In quest` ottica i particolari scopi che assolvono gli specifici requisiti formali prescritti per ogni modello testamentario – olografo, pubblico, segreto, speciale – sono tutti assorbiti da quell fine generale, il quale, dal suo canto, ha poi diversi riflessi di pratica utilita`: quale il sollecitare una maggiore ponderatezza e serietà delle scelte dispositive, ovvero, per altro verso, il frapporre un forte ostacolo alla possibilita` di manipolazioni o alterazioni esterne del trascritto”.

Dan jikkonferma li l-iskop tal-formalitajiet imposti bil-ligi hija intiza biex jigi assikurat li l-intenzjoni vera tat-testatur ma tigix alterata; id-dokument irid ikun certifikat bhala genwin u originali u, ghalhekk, il-ligi tesigi firma fuqu biex, bhala kull skrittura privata ohra, jitqies validu. Dak li hu important f`kaz ta` testment sigriet, mhux min jiktbu, izda li jkun iffirmit mit-testatur, u, ghalhekk, il-htiega tal-ghajnuna ta` imhalled jew magistrat f`kaz li t-testatur ma jafx jikteb.

Kif wiehed jista` jassumi minn qari ta` dak li jghid il-Prof. Caruana Galizia fil-parti aktar qabel kwotata, huwa jekwipara l-firma ma xjenza tal-kitba; fil-fatt jghid li jekk testatur ma jistax jikteb, allura ma jistax jiffirma t-testment redatt. L-importanti, allura, mhux li t-testatur jaf jikteb, imma li jaf jiffirma. Il-Collins *“English Dictionary”* jiddefinixxi l-kelma *“write”* bhala *“to draw or mark (symbols, words, etc) on a surface, usually paper, with a pen, pencil or other instrument”*.

Il-*“The Shorter Oxford English Dictionary”* jiddefinixxi l-kelma *“write”* bhala *“to form (letters, symbols, words, etc) by carving, engraving or incision; to form or delineate (a letter, symbol, ideogram, etc) on paper or the like with a pen, pencil, brush, etc; to enter or record (a name)”*.

Jidher li m`ghandekx bzonn xi kapacita` kbira biex jista` jitqies li bniedem hu kapaci jikteb, u r-rekordjar ta` isem jitqies bhala rizultat ta` min hu kapaci jikteb.

It-testatur Nazzareno Abela jidher li ma kienx jaf jaqra u jikteb fit-tul, pero`, b`mod jew iehor, kien jaf jikteb ismu, u

jekk l-firma tieghu, maghmula bil-mod deskritt min-Nutar Bonello du Puis, tghodd ghal-fini ta` testment pubbliku, ghandha ghaldaqstant iehor tghodd ghal-fini ta` testment sigriet.

Kwindi, ghal-fini tal-artikolu in ezami, ma jistax jinghad li hu ma kienx jaf jikteb; it-testatur ma kienetx persuna illiterata ghall-ahhar, u kwindi l-formalitajiet imposti bl-artikolu 663 ma kienux mehtiega li jigu segwiti.

Jista` jinghad ukoll li l-Qorti tara li, wara kollox, anke jekk wiehed jikkunsidra verbatim it-test malti, l-artikolu 633 ma jkunx applikabbli, ghax it-test malti jrid li jkun hemm l-ghajnuna ta` mhallef jew magistrat jekk it-testatur ma jafx jaqra u jikteb (kongunttiv u mhux fl-alternattiv); it-testatur, f`dan il-kaz, mhux biss kien jaf “*jikteb*” izda kien jaf ukoll “*jaqra*” n-numri, u jiehu hsieb, anke wahdu, l-kontijiet bankarji tieghu, u kwindi l-kondizzjoni rikjest fl-artikolu ma avveratx ruhha.

Hu doverus ghal Qorti li taghmel riferenza ghal kawza “Spiteri vs Mamo et”, deciza mill-Onorabbli Qorti tal-Appell fl-4 ta` Mejju, 1923, fejn dik l-Onorabbli Qorti donna riedet tfisser li persuna li taf biss tikteb ismha, ma tafx “*tikteb*”. Il-hsieb ta` dik l-Onorabbli Qorti, jidher, pero`, li kien koncentrat fuq il-htiega li tigi salvagwardata l-integrita` tat-testment (kif intqal aktar qabel), tant li jinghad li:

“secondo la legge non e` necessario che un individuo abbia una coltura straordinaria o speciale perche` possa testare in forma segreta, ma e` sufficiente che si dimostri aver egli avuto una coltura litteraria tale da aver potuto sincerarsi, nel caso di testamento scritto da mano aliena, che il contenuto di quell`atto rappresentasse fedelmente la sua ultima volonta`: poiche` I requisiti e le formalita` stabilite della legge per la validita` ed efficacia del testamento sia pubblico che segreto non sono intesi ad altro che a garantire la libera manifestazione della volonta` del testatore, a determinare la prova e ad assicurare l` identita` e la conservazione dell`atto testamentario”.

Din l-*“assikurazzjoni”* mhux necessarjament tista` tirrizulta biss minn qari, b`xi mod, tat-testment, izda tista` tirrizulta wkoll mill-integrita` tat-terza persuna li irredigiet it-testment, u meta, bhal fil-kaz in ezami, din il-persuna hija ufficcjat pubbliku, il-presenza u l-involviment tieghu ghandu jaghti lit-testment sigriet *fedde* daqs li kieku t-testment kien wiehed pubbliku.

Il-principju generali li ghandu dejjem jirregola t-testmenti hu li l-volonta` tat-testatur ghandha tigi protetta u moghtija effett; wiehed ghandu dejjem jifhem x`kienet il-volonta` tat-testatur u jaghti effett lil din il-volonta` - ara “Inguanez vs Mifsud”, deciza minn din il-Qorti fl-1 ta` Dicembru, 1982, u “Cassar Desari vs Bianchi”, deciza wkoll minn din il-Qorti fid-9 ta` Ottubru, 1984. La darba hu l-kaz li t-testmenti huma genwini (u mhux qed jigi allegat il-kuntrarju), kull dubju ghandu jmur favur il-validita` tat-testment, u mhux iwassal ghar-revoka tieghu. Il-Qorti rat li t-testatur dam jarbel kif se jiddisponi minn gidu, u mis-sena 2000 sakemm miet, ghamel hames testmenti sigrieti biex, mod preciz, jahseb ghal wara mewtu. Ma giex allegat jew muri li d-disposizzjonijiet testamentarji jmorru kontra l-hsiebijiet jew l-inklinazzjonijiet li wera t-testatur matul hajtu.

L-intenzjonijiet tieghu jinsabu skritti f`dawk it-testmenti, debitament iffirmati minnu, u l-Qorti ma tarax li ghandha twarrab l-volonta` tieghu fuq qari maghluq tal-provvediment tal-ligi. La darba l-ligi tista` tigi interpretata b`mod wiesgha, ghandha hekk tigi interpretata biex jinghata effett lill-volonta` tat-testatur. Min jaf, it-testatur, kemm inkwieta u haseb fuq it-testmenti tieghu qabel ma dawn gew redatti, u l-Qorti ma tarax li ghandha, b`semplici daqqa ta` pinna, thassarlu kollox meta l-ligi tista` tigi interpretata b`mod li salva dak li sar.

Ghaldaqstant, ghar-ragunijiet premissi, tidisponi mill-kawza billi tichad it-talbiet tal-atturi, bl-ispejjez kontra tagghom.

Kopja Informali ta' Sentenza

IMHALLEF

DEP/REG

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----